

Vol XXXVII (37) No. 268

01 Risaw (Oct) 2026

Donkam ban dang pynkhlaïñ ia ki bor pahara ha khappud

Ka Meghalaya ka dei ka jylla kaba jrong tam ki bynta khappud bad ka Bangladesh namar ka jingjingai ki bynta khappud bad katei ka ri ka long haduh 443 Km.Hooiid na kane kumba 400 Km la dep ker sainar shiah hynrei sa kumba 43km kaba ym pat dep.Nalor ba ka dei ka jylla kaba jrong bha ki bynta khappud ka jinglong jingman jong ki jaka ha khappud ruh ki long lum long wah, sharing,khohruh khohram bad ka buh bha ia ki bor pahara Border Security Force (BSF) ha ka jingeh ban lah ban pahara pyrkhing bha khamtam lada duna ki bor pahara.

Na kane ka daw la iohi na ka por sha ka por ki khar Bangladesh ki ioh ban rung suk shapoh u pud u sam ka Meghalaya bad leh ia ki kam pyntriem kam tuh kam thiem bad kiwei kiwei ki kam runar.Dang shen ruh kumba 6 haduh 8 ngut ki runar na Bangladesh ki la ioh ban rung sha ka shnong Rongdangai kaba ha South West Khasi Hills bad leh ia ki kam pyntriem da kaba ki la rah ia ki tiar pynmysaw bad mut ban rahbor ia uwei u rangbah sha Bangladesh ban pyniap ia u.Hynrei donbok u la ioh phet noh na ka kti jongki tangba wat la katta ruh ki dang ioh hi ban pynmysaw ia u.

Kane ka jingioh rung jong ki runar na Bangladesh ka dei ka jingioh shim kabu jong ki ia ki jinglong ki bynta khappud ka Meghalaya namar ka long kaba eh haduh katta katta ia ki BSF ban lah ban iohi ne pahara lut. Ka long kaba suk ban pahara kum ha ki bynta khappud ka Assam bad kiwei kiwei ki jylla namar lah ban iohi da ka dorbin wat sha jngai ruh hynrei la Meghalaya ka eh namar ym lah ban iohi namar ka jinglong jingman ki bynta khappud kim long ryntih hynrei long lum long wah. Hooiid ym lah ban len ki BSF ki la pyrshang hi katba lah ban pynkhlaïñ ia ka jingpahara ha khappud hynrei wat la katta ruh ki khar Bangladesh ki dang ioh beit ban rung tuh.ia kine la ju tip hadien ba la ioh kem ia ki khar Bangladesh wat sha kiwei ki jylla ruh ba ki sa phla ba ki ioh ban rung sha India lyngba ki bynta khpapud ka Meghalaya.

Kumta kaei kaba donkam ka long ba dang donkam ban pynbun shuh shuh ia ki bor pahara ha ki bynta khappud khnang ba kin ym hap ban iaïd jngai ban pahara namar lada ki hap ban iaïd jngai ne bun spah metre ki khar Bangladesh ki la dep bam lyndet lut ha khappud bad kumta kin ioh ban shim kabu beit ia kitei ki jingkhohruh khohram jong ki bynta khappud.Nalor kane ka dang donkam ruh ban nang pynkhlaïñ ka jingiatrei lang jong ki BSF bad ki bor pulit ha ki bynta khappud. Hooiid ym dei ba ong ba kam don ka jingiatrei lang ka jingiatrei lang ka don beit hapdeng ki ar bor pahara hynrei kaba kongsan ban dang pynkhlaïñ khamtam da kaba ia pashat ki jingai jingtip mar kylliang haba ki ioh jingtip ba ki khar Bangladesh ki don ha kata kata ka jaka.

Sa kawei ruh ka jingiatrei lang ka dei ban nang khlaïñ shuh shuh hapdeng ki BSF bad ki BGB jongka Bangladesh ruh. Namar haba don ka jingiatrei lang ki kynhun runar kin ym ioh lad ne nud ban shim kabu ban rung ban mih na ki bynta khappud ka India ne Bangladesh ruh. Hooiid mynshwa ka la khlaïñ bha ka jingiatrei lang ki ar kynhun pahara khappud jong ki ar ri hynrei la iohi ba da la kham synjor ne tlot hadien ba la kylla ka jingsynshar ha Bangladesh ruh.ia kane donkam ban iaï pynkhlaïñ khnang ban lah ban tehlakam ia ki kam runar ha ki bynta khappud.

Nalor kata ka dei ruh ban don ka jingiatrei lang kaba jan hapdeng ki BSF bad ki paid khappud ruh namar ki dei ki paid khappud kiba kloi ban tip bad iohi mano ba wan rung sha u pud u sam ka India na Bangladesh.

Namar lada khlaïñ ka jingiatrei lang ki tang shu ioh jingtip kin ai jingtip mar mar sha ki bor pahara BSF khnang ba kin ioh ban leit thwet bad kem ia kita ki bried kiba rung beaiñ sha u pud u sam ka India. Ka jingioh wan rung ki runar na khappud ka pyntroiñ ia ka ioh ka kot jongka ri India namar bunsien haba ki rung ki rung da ka jingthmu ban pynrung ia ki mar beaiñ kum u drok, ka pisa thok, ki jingdih pynbuaid bad kiwei kiwei ki tiar.Ka jingioh rung ka pisa thok sha India ka ktah bha ia ka ioh ka kot jongka ri.Kumta khnang ba kine ki runar kin ym ioh rung ban pyntroiñ ia ka ri bad ka thaiñ shatei lam mihngi hi baroh kawei ka donkam ka jingiatrei lang jong ki paid khappud.

Ki bried kiba pynjaboh ia ka mariang bad ki sawdong sawkun ki dei ki jait bried kiba pyrkhat tang ialade bad ki bym kheiñ shuh ia kiwei

Samla B.Pohrmen

Hato u Khasi mynta u pynkhuid tang ka shyntur la jong?

Lada ïanujor ia ka sor Shillong kaba mynta lehse ka lah iapher bak-ly-bak shisha na ka sor Shilong kaba mynshuwa. Mynta ngi iohi kaei kaa bym don shuh hangne ha sor jong ngi. Baroh baroh ki kwah ban ia seng kam seng jam ne leh ia ki “business” bapher bapher hangne namar ba ki sngewthuh ba ka Shillong ka dei ha kaba baroh u jaidbynriew u wan ia lum lang. Hynrei Hynrei sngewsih pat ban ong ba ha kane ka jingiabeh than jong ngi ban pyniaryngkat kyrdan bad kiwei kiwei ngi lah klet noh pat sa ia kawei ka bynta kaba kongsan eh, bad kata ka long- KA JINGKHUD. Kano kano ka jaitbynriew ka bym kheinkor ia ka jingkhuid bad ka jinglekhkuid. ka dang dei ka jaitbynriew kaba dang bieñ bad sah dum. Kane ka juh ka jia mymta ia ki sorbah Mumbai, Kolkata, Delhi, Guwahati bad kiwei kiwei. Kine ki jaka lehse ki lah lah ban kiew stet shisha ha ka ioh ka kot bad ka roi ka par hynrei lada phai pat sha ka liang ka jingkhuid bad ka jingsngewthuh shaphang ka jingkhuid (civic sense) ki dang long kiba dang duna bha. Nga ngeit ba kane ka juh ka nym jia ia ki paid nongshong shnong jong kane ka sor bad ki khapsor ki jong ngi. hynrei ba ngin leh ei ei na ka bynta ka jingkhuid jingsuba jong ki shnong ki thaw bad ka Ri hi baroh kawei. Lada ngi lah ban don noh da ka aiñ kaba pyrkhing ia ki nongpynjakhlia, ngin sa iohi ia ka jingkylla ha ka dur ka dar jong ka Sor Shillong bad ki khapsor bad hangta keiñ ngin sa lah ban iakren shaphang ka jingkyntiew ia ki kam jngoh kai pyTthei bad kiwei kiwei. Hynrei kumba ka long mynta- mano ba dang nud shuh ban khot ia ka jaitbynriew khasi kum kata ka jaitbynriew kaba leh khuid? Mynta pat u khasi ruh u lah sdang pyrthuh bud ia ka jinglong jong u dkhar ha kaba u pynkhuid tang ka shyntur la jong hi.

Ka nuksa kaba ngi lah ban shim na ka Sorkar Singapore Ngï donkam da ka aiñ kaba pyrkhing ban ialeh pyrshah ia ki nongpynjakhlia bad ki nongpynjot jong ka Mei mariang. Ha ka sorbah Singapore ngi shem ba don ki aiñ kiba pyrkhing bha kin tehlakam ia ka jingjaboh bad ka jingpynjaboh. Ha Singapore lada lap ia uba pynjakhlia ulah ban shah daiñkuna Rs .30000 ei ei (lada kheiñ ha ka pisa ka jong ngi) bad kane ka kuna ka dei tang na ka bynta ki jingpynkheiñ kiba rit ba ria kum ka jingbret ñiut pathar jingbiah pathar ha ki surok, leit shabar ha ki jaka paidbah bad kiwei kiwei. Tangba phi lah ruh ban shah daiñ ka kuna kaba kham heh ne wvat ban shah set along lada lap ba phi dang pynkheiññ biang ia kine na kawei ka por sha kawei pat. Balei ba katei ka ri ka shim khia haduh katta katta ban peit ba ka jingkhuid ka jingsuba kan don kylleng sawdong? Ka dei namar ba ki kheiñ ba ki bried kiba pynjakhlia bad pynjot ia ka sawdong sawkun ki dei ki jait bried kiba pyrkhat tang ialade hi shimet (selfish) bad ki bym pyrkhatshuh ia ka jingkoit jingkhiah jong kiwei. Ka sorkar jylla ka jong ngi ruh ka lah dei ban shim nuksa na kane ka ri bad kata ka long ban pynmih noh da ka kynja aiñ kaba pyrkhing ka ban tehlakam ia ki nongpynjaboh bad ki nongpynjot jong ka mei mariang. Nga sngew phylla ban tip ba ki dkhar haba ki don ha Singapore kim ju nud ban leh jakhlia ne biah kulmar, namar ba ki tip ba ka don ka aiñ kaba pyrkhing, hynrei kaba phylla pat ka long ba ynda ki la wan phai biang sha ri la jong, ki pynkheiñ beit pylleiñ pylleiñ ia kine namar ba ki sngewthuh ba ka aiñ kam don. Mynta wat ki Khasi jong ngi ruh ki lah sdang pyrthuh bud lang ia ki.

Hato ka ri ka jong ngi ka dei ka jaka bret ñiut (dust-bin) bad ka paiñkhana (Toilet)?

Lada ka sorkar jylla ka don ka jingthmu shisha ban kyntiew ia ki kam jngoh kai pyrthei ha ka rukom kaba dei (professionally). ka dei ban shim khia bha shaphang ka jingkhuid bad ka dei ruh ban pynmih da ki aiñ kiba pyrkhing kumba lah ong mynne haneng. hynrei suki pa suki ngi lah ban duh lut noh ia kiei kiei kiba ngi don kumba ngi iohi mynta ia ka Wah Umkhrah, Umiam, Nan Palok, Golf link bad kiwei kiwei kiba ngim lah ban jer kyrteng shuh. Wat mynta ruh ngi lah sdang iohsngew ia ka jingud jingnam (complaints) jong ki nongjngoh kai pyrthei kiba ong ba ki khlem poi Pyrkhat ba ka sor Shillong kan jakhlia ba jaboh haduh katne. Ka don kawei ka jingong ha ka ktien phareng kaba ong kumne “the impression is the last impression” bad nga ngeit ba kane ka nym jia ia kane ka ri ka jong ngi namar ioh ngi babe bad duh ei ia ka jingmyntoi kiba ngi dei ban ioh na kata ka kam jngohkai pyrthei.

Ka long kaba ilehraiñ ruh haba ngi wan kiew nangthie na Khanapara shaduh shane sha Shillong ban iohi ba baroh shilynter jong ka ka surok bah lah dap sa tang da ka jaboh, ka tдем bad u pum pum, uba ktah shisha ia ka koit khiah jong ki nongleit nongwan bad khamtam eh jong u paid nongshong shnong jong kito ki thaiñ. Ka dohnud jong nga ka sngewkhia shibun ban iohi ba la kane ka ri jong ngi ka shu kheiñ ia ka kum ka jaka bret ñiut (dustbin) bad ka paiñkhana (toilet). Mynta ngi iohi ba ha man la ki jaka ka la pynlong kumne. Peit mynta ka jia aiü ia ka sorbah Shillong kaba lah ju bna kum kata ka “Queen of the Hill Sations”? Ka karkhana jngoh kai pyrthei ka la long ha kata ka dur ba baroh broh ki ialeh ban knieh ia ka iew (market tourism industry) teng mynshuwa ka la long ha kata ka dur ba baroh baroh ki ialeh ban knieh ia ka iew (market centre) bad namar kata, ngi hap ban ialeh ban pynneh pynsah bha ia ka jingkhuid bad ha ka juh ka por ban pynkyntiak shuh shuh ia kine ki jaka jngoh kai kiba lah itynnad iypa khnang ba ngin ngin lah ban iaknieh ia kata ka iew (market share). Kaei kaba ngi hap kynmaw hangne ka long ba bun na ngi kiba don kita ki lum ki wah kiba itynnad hynrei ki dang don sa kiwei kiwet pat ki jaka kiba kum ki jong ngi kum ka Manali, Sikkim. Kodaikanal bad kiwei kiwei. Kum ban shu ai nuksa, ka Sikkim mynta ka shim khia bha ban peit ba ka jingkhuid kan don ha ki sawdong ki sawkum ki jong ki. Hynrei haba phai pat sha kane ka ri ka jong ngi, sngewsih ban ong ba ka long pynban markhongpong bad kane ka long thik kumba ai ia u mawlynnai ha khmnat ki sniang. Lada synshar bad

Mawphor

pyniaid ia kane ka ri jong ngi da u phareng,nga tharai kan nym jin da la jot haduh katne. Wat mynta mynne ruh Wat mynta mynne ruh phin iohsngew na ka shyntur jong kiba bun kiba ong ba lada synshar kham slem u phareng ia kane ka ri ka jong ngi katta ngi lah kylla long kun ka Hong Kong, Singapore bad kiwei kiwei. Nga ju iohsngew na ki tymmen kiba ju iathuh khana shaphang ka jingkhuid jong ka Khyndai Lad, ka Wah Umkhrah bad ka sor Shillong hi baroh kawei mynba dang don u phareng. Ha kato ka por ym ju don mano mano uba nud ban biah pathar ne bynthiew ne bret ñiut ha lynti ha syngkien bad man la ka miet ki lah ban sait ia ka surok da ka “fire brigade”.

Balei ba ki surokki hap ban long kiba khuid?

Balei nga kyntu ba ngi dei ban shim khia ba ki surok ki dei ban long kiba khuid namar ba kine ki jaboh jabaiñ naduh ka tдем, um phniang bad ki mobil ba mih na ki kali, ym tang ba ki pynjaboh ia ki sawdong hynrei haba ki tuid sha ki wah ha ka por slap ki pynkylla noh ia ka um kaba long ka umbam umdih jong kiba bun. Namar ba kine ki dei ki chemical khlem pep kin ktah beit ia ka koit ka khiah jong ki bried lada ki kum dih ia ki. Bunsien kine ki rung sha ka met jong u bried lyngba ka um bad ka lyer ba ngi ring. Kine ruh ki ktah wat ia ka jingseisoh jong ka khyndew khamtam haba ngi pyndonkam da kane ka um bajakhlia ban thung jingthung bad wat ki dohkha ba bun jait kiba don tang ha kane ka ri ka jong ngi ki lah duh jait lut. Ka lah ju jia ruh ba don uwei u snem ha kaba ki bried ki lah lap ia ki dohkha na wah kiba lah dkut tdong bad paw sa tang ki shyieng bad kumta ter ter. Lehse kane ka dei ka dak ka shin (sign) kaba pyni da ka mariang ba kam lah shim shuh ia ka jingjaboh lada ka sorkar ka shim khia ia kine baroh nga tharai ngi nym jin da lah poi haduh une u pud. hynrei ka por ka don hi lada ngi sdang noh kloi kloi ban pyndonkam noh ia kine ki aiñ ki ban tehlakam ia ka jingjaboh.

Kumba ngi iohi mynta ki don bun ki wah kiba tuid na jan ki surok bah bad hadien ba lah dep ia ka ‘four lane’ lei lei, ka jingbun jong ki kali ha kine ki surok kan nangjur (load of the roads will increase) bad hangta ka jingpynjakhlia ruh kan nang kham jur shuh shuh. Kane kan ktah shisha ia ka sawdong sawkun ka mariang bad ka jingkoit jingkhiah jong u paidbah. Bun kim pat tip shaphang ka jingma kaba mih na kine ki pui pui bad ki jakhlia haba ki iatynghkuh bad ka um ne haba u bried u kum dih ia ki shapoh met bad dei na kata ka daw ba bun kita ki jingpang snier, kpoh, jingshitom ring mynsiem bad kiwei kiwei. Haba kine ki pui kiba mih na ki tдем kali/ karkhana ki rung ha ka met jong u bried (khyllung haduh rangbah) da bun bun snem ka lah ban ialam wat shaduh ka jingpang bampong ruh.Bunsien ngim.shim khia ia kine bad ngi sngew ba kine ki dei kiei kiei ki bym dalerkam, hynrei kaei kaba ngi dei ban tip ka long ba ki ri ba lah kham shai, ki shim khia haduh katta katta ia kane. Te mynta ka donkam ka jingiatreilang jong baroh naduh ki shnong, ki paidbah, ki sengbhalang bad kumjuh ruh ki tnad sorkar ba dei peit ia kane ka kam ban khanglad noh shisyndon ia ki nongpynjakhlia ia ka mariang bad ka mei ramew. Ka lah dei ka por ban pynim biang ia ka Wah Umkhrah .

Mynta ka long kaba sngewtynnad ban iohsngew ba ka sorkar jylla bad ka district council ki don jingthmu ban pynkhuid ia ka Umiam bad kumjuh ruh ia ka Wah Umkhrah. Kine ki dei kiei kiei kiba hap ban leh noh kham kloi shuwa ban dier ka por. Tangba kane ka jingpynkhuid kan ym seisoh lada ngim lah ban ratdyngkhong shuwa naduh tynrai (root). Ka dawbah jong ka jingjaboh jong ka Wah Umkhrah ka dei baroh na ki nala bad ki paiñkhana kiba wan na sor. Bad dei ban buh noh ki sewage pipe ha baroh ar liang jong ka, Kane kan khanglad noh (contain) shisyndon ia ki ba kin tuid beit beit sha ka Wah Umkhrah bad kiwei kiwei ki wah. Da kaba leh kumne kito ki jakhlia kiba mih na kine ki nala kan rung beit beit noh ha kine ki “sewage pipes”. Kine ki sewage pipes pat kin rah ia kane ka um bajakhlia ha kawei ka “treatment plant” ha kaba ym pyniaid (treat) bad pyniap (nuetralize) shuwa ia kino kino ki khñiang, bih (toxins) bad kiwei ban pynlait biang ia ka sha Umiam.

Ha kane ka rukom ngin lah ruh ban pyllait ia ka Umiam

Burom ia ki kmie ki kpa

Bah D. Pakynteïñ

Ka Shithi U Paul u Apostol sha ki nong Rom 3:10 – Kumta la thoh: Ym don uba hok, em, ym don uwei ruh. Don bun ba ki aiñ ki kanun ha kane ka pyrthei. U Moses u lah ai,ja ki 10 hukum, kaba u lah ioh na U Blei. Tang shiphew tylli, hynrei ka long kaba eh bha ban kohnguh. Kawei na ki, ka Hukum ban burom ia ki kmie ki kpa, kaba kham suk ban kohnguh. Hynrei, haba dang don, ki khlieh ka iing, ne ki barra boss, kiba dang peit/leh shiliang ia la ki khun: ki khun kin bitar, bad ka pynlong ia ki ba kin pynkheiñ ia katai ka Hukum, hap kit pop ei kha-ma-kha, bad bun shah ki kmie ki kpa kin kit ka pop, namar dei ma ki kiba pynlong ia ki khun ban ym burom ia ki. Long katba long, kat kum ka Shithiu Paul sha ki nong Ephesos 6:2 - ki khun ki dei beit ban burom ia ki kmie ki kpa (kaba long ka hukum kaba nyngkong badon jingkular) Ephesos 6:4 – Phi ruh ki kpa to wat pynbitar ia la ki khun: Sha ki Galatia 3:28 – Ym lah don u Jiw lymne u Grik, ym lah don u mraw lymne uba laitluid, ym lah don shynrang bad kynthei: namar phi baroh phi ialong uwei ha U Khrist Jisu. Kane ka jinghikai, ba u Khrist Jisu, um peit/leh shilliang khmat ïano ïano ruh.

Don pat ki kpa, kaba iehnoh ia la ka tnga, bad ki khun, khlem da don ka daw kaba biang. Hato u phohsniew ba ki khun kin burom ia u? Ki khun ynda ki lah sngewthuh, kin kylli ia ka kmie, shaei i papa jong ngi ? Ka long ka jingkylli kaba eh bha ban jubab. Ka kham suk ban jubab lada u kpa u lah khlad noh. Kan ong: “i pa baieit jong phi i lah don lang bad U Jisu”, oh, ki khun kin kmen, kin da sngewbha eh. Wat lada um don shuh, u im ha ka dohnud ka jong ki. U ai mynsiem ia ki,miet la bad sngl.

Ka lah dei ban don ka aiñ, kaba pyrkhing, ha ka shongkha-

Shillong, 01 Tarik Risaw (October) 2026

na kano kano ka jakhlia bad ha ka ban pynneh pynsah ia ka jingitynnad bad ka jingkhuid jong ka haduh ba bun na ngi ngi iohi haduh mynta. Ka Umiam ka kylla long ka ahor jong ka jingjaboh haduh ba bun ki jingim kiba don ha kane ka um ki la duh jait lut, wat kiba don mynta ruh kim long shuh kiba bit ban bam. Lada ngim lah ban leh ei ei kham kloi ia kine ki wah jong ngi ka don ka jingma ba ki lah ban duh jait noh shisien ka sngi tang namar ka jingleh sting ka jong ngi.

Ha ki ri ba lah kham shai kum ka Amerika, Sweden, Singapore bad kiwei kiwei ka long kaba beaiñ haduh katta katta ban pyntuid ia ki jaboh ki jabaiñ sha ki wah. Wat haba shna ia ki jingshna kum ki jingkieng, ki nongshna ki hap dei ban shim khia ban peit ba ka cement ka nym dei ban tuid da lei lei ruh sha ki wah. Lada lap ba ka tuid uto u kontraktor un shah daiñ ka kuna kaba heh bad u lah ruh ban shah knieh noh ka license trei kam jong u.

Ka jingeh kaba ngi lah ban iakynduh haba pyntrei ia kane ka kam: Ka jingehkaba ngi lah ban iakynduh baba ngi pyntreikam ia kane ka “system” ka long ha ka por slap ha kaba kine ki top un (tanks) kiba don ha kane ka “plant” ki lah ban shlae “overflow/overload”. Kine ki tanks ne ki top um baheh ki ban bat ia kane ka um shipor katba ym pat pynkhuid ia ka ki long kiba donkam haduh katta katta. Tangba lada ha ka sorbah Paris ki lah ban pyntreikam ia kane te ka don jingeh aiü ia ngi hangne? Lada ka sorkar jylla bad ka KHADC ka don jingthmu shisha ban rat dyngkhong shisyndon ia ka jingjaboh jong kitei ki wah, ki hap ban wad ki lad ki lynti bad ban pan lem ka jingiarap (expert advice) na ki ri kiba lah k ham shai, hynrei kane ka jingthmu ka jong ki ban pynkhuid ia kine ki wah mynta kan shu iasyriem thik kumba pynkhuid iew/shnong shisien shisnem shuwa ka kristmas ha kaba kan ym wanrah jingkylla ei ei. Nga kyntu jur ruh ia ki nongialam ki jong ngi ba haba ki leit biang sha ri phareng ha kawei ka por ba kin ialeh ban wad jingtip shaphang kum kine kiei kiei ki ban wanrah jingmyntoi lem ia ka ri bad ha ka juh ka por ban pyntreikam ruh ruh ia ki.

Shaei ki jah kita ki nongput (Whistle Blowers)?

Mynta ngi donkam ka jingiatreilang jong ngi aroh naduh ka sorkar jyla, u paidbah bad ki sengbhalang. Lada ngi lah ban leh ei ei mynta. kan long ka jingkyrkhu shisha ia ki longdien ki mandien ki jong ngi. Hynrei lada ngi shu ia shong kii kti bad sngap jar mynta kumne kan long ka jingsngewsih shisha ia ki khun ki ksiew bad ki pateng ki ban dang wan ki jong ngi. Kumba daiñ kuna ka tnad traffic ia ki nongpynkheiñ aiñ kumta ruh lah dei por ban leh kumjuh ia ki nongpynjakhlia. Hynrei ban pynurlong ia kane, ngi donkam sa ia ki bried ki ban pyntreikam (enforce) ia ka. Namar kata, ka sorkar jylla ka hap ban iatreilang ruh bad u paidbah bad kata ka long ban jied paidbah ia ki bried ki ban iarap lem ia kane ka kam. Nga tharai tang ka jingsam jingput whistle) kam pat biang ha kane ka jingialeh ka jong ngi ban ratdyngkhong ia ka jingjaboh bad jingjakhlia. Nga iohi ba haduh mynta mynne kam pat don tang kawei ka sien ban iohsngew ba ki jingput (whistle) kin sawa pyrshah ia ki nongpynkhein.

Sa kawei ka bynta kaba donkam kyrkieh eh ka long ba ki rangbah shnong, ki sengbhalang bad ki paidbah ki dei ban shim khia ban peit (have a sense of responsibility)ba ka jingkhuid kan don ha la ki dong ki shnat ki jong ki bad kylleng sawdong. Ki lah don tang kum ka Jaiav Shyiap, Nongshiliang bad Lachuniere kiba la lah shisha ban wanrah ia ka jingkhuid ha la ki jong ki shnong. Tangba nga iohi ba kane kam pat biang satia katba ym pat lah ban wanrah ia ka jingkylla ha ka sor hi baroh kawei bad ki khapsor namar ba ka jingkhuid kam dei eh tang ba ngin ioh khusnam, hynrei ka dei ban pynlong noh ia ngi ka jingmlien (habit) ym tang ha iing hynrei ha bar ruh bad kane ruh ka shong ruh ha ngi ba ngin hikai ia ki naduh ba ki dang rit ba kin sngewthuh ia ka jingkhuid. Kumba ka ktien phareng ka ong “Cleanliness is next to Godliness” ka pyni shai kdar ba ka jingkhuid ka iarap ruh ia ngi ban im kata ka jingim kaba khuid ha ka met bad mynsiem bad haba ngi don ka met bad ka mynsiem kaba khuid hangta ruh ngi don ka jingmut jingpyrkhat kaba khuid, ka jingkoit jingkhiah kaba pura bad ka mynsiem ban leh bha borabor. (Phaidien).

shongman, ym dei shuh, ban shu iashong thoh mut thohmat, khlem jingthoh jingtar, kaba lah ithuh kat kum aiñ, ban ioh ia ka Sertiphiket iathoh (Marriage Certificate), kane kan ai bor ia ki longkmie, khnang ba, uba ieh, un hap siew, da kaba ot na ka jingioh jong u. (yn bynta mar katjuh, hapdeng ma u, ka tnga bad ki khun), man la u bnai,namar ka kmie ba duk, kam lah bsa ne phah skul marwei, badkane ka dei kawei na ki daw bah, ba hiar shatrai ka jylla jong ngi.Wat lada ka kmie ka dei kaba riwspah ruh, un hap ai kumjuh/katjuh.Donkam ka aiñ kaba pyrkhing, ba kim bit ban ialehkai, ia ka lawei ki khun ki kti, ka Ri jong ngi.

Ki khun kiba shah ieh ha ki kpa, ki lehrain, namar para khynnah, kin ong, ba kim ju iohi ia i papa jong ki.Ki peit iam rem, ban iohi ba ki kpa ki kdup, ki bah ia ki paralok khynnah. Ko, ki khun rangli, kam dei ka pop kaba phin bah, bad bun shah un bah uta u kpa, uba lah iehnoh bein ia phi. Hynrei burom ia u, kumba la thoh bad phin ioh ka jingkyrkruh.Wat iam rem, wat kuslai: u don U Jisu u ban pynytgen ia phi, bad ia ka kmie ka jong phi. Pule minot ban ioh ka lawei kaba phyrnai. Ki khynnah rit, ki tang shu iohi, ba ki kmie ki kpa, ki paieit ki meieit, ki nahnah ki mama, ki hymnen, ki nong iarap ha iing, ki lah ieng laiñ ban wan shaw skul ia ki da ka jingieit, ki rah bad kaweh kti da ka jingkmnen. Hynrei, tang slem leit shaw; um-mat ki jaw.

Don bun ki kpa, kiba dih kyiad, barabor ki khun kim da salia than eh, namar haba, ki iohi ba ki kpa khamtam kiba duk, ki dei pat, kiba kit ba bah ia ka iing ka sem, bad kibym peit/leh shilliang, ki khein duh ialade, ban kiew ki khun, ki ai markylliang ka jingieit. Shisien ba ki ieit, ia ki kmie ki kpa, ki lah pyndep bad kohnguh ia kawei, na ki 10 Hukum, kaba pynsngew bha ia U Trai. (Phaidien)